

Addam sub finem operis sex alia nomina, non locorum, sed rerum, ex parabolis Domini, videlicet: Thesaurum absconditum in agro, Margaritam pretiosam, Denarium diurnum, Gaudium Domini, Cœnam magnam, Nuptias regias, et alia duo ex Apo-

stolo, bravium, et coronam. Sic erunt in universum considerationes duodecim de nominibus duodecim, quibus in Scripturis sanotis felicitas sanctorum aeterna describitur.

DE

ÆTERNA FELICITATE SANCTORUM

SUB NOMINE REGNI DEI

LIBER PRIMUS

CAP. I.

De amplitudine regni Dei.

Doctrina de regno cœlorum quanti momenti sit, vel ex eo cognosci potest, quod Magister cœlestis, Christus, conciones suas a verbis illis inchoavit: *Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* (Mat. III, 2.) Et omnes fere parabolas suas de regno cœlorum composuit, dicens: *Simile factum est regnum cœlorum.* (Mat. XIII, XVIII, XX, XXI, XXII, XXV.) et post resurrectionem suam, in illis ultimis quadraginta diebus ante Ascensionem, apprensus discipulis, loquebatur de regno Dei, ut Sanctus Lucas in Actis Apostolorum testatur. Itaque initium, et progressio, et consummatio sermonum Christi, regnum cœlorum fuit. (Act. I.) Nos tamen hoc loco non omnia, quæ de regno cœlorum disputari possunt, explicare aggredimur; sed ea solum, quæ ad locum et statum beatorum pertinent; atque illud in primis, cur locus et status beatorum, regnum cœlorum in sacris litteris nominetur.

Habitatio sanctorum multis de causis regnum cœlorum dicitur. Primum, quia regio est amplissima, et multo amplior, quam humanae cogitationis angustiae capere possint. Orbis terre, qui veluti punctum est, si comparetur ad supremum cœlum, multa et magna regna complectitur, ut vix numerari queant: quantum igitur erit regnum illud, quod est unicum, et per totam cœli cœlorum latitudinem spatiaque diffunditur? Neque

solum continet regnum Dei supercœlestem regionem; sed omnem rerum hanc universitatem. Est enim supercœlestis regio, quæ proprie regnum cœlorum dicitur, prima quasi provincia regni Dei, in qua primarii principes resident, qui sunt omnes filii Dei. Secunda provincia dici potest aetherea, in qua stellæ morantur: quæ stellæ, quamvis in se animatæ non sint, tamen sic ad nutum Creatoris obediunt, ut viventes et animate dici possint, juxta illud Ecclesiasticum: *Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus.* Tertia provincia est aerea, in qua venti nubesque discurrent, et procellas, pluvias, nives, grandines, tonitrua, fulgura efficiunt, et in qua etiam volucres generum diversorum spatiantur et volant. Quarta provincia est aënea, quæ maria, fontes, flumina, lacusque complectitur, in quibus pisces procreantur, *Qui perambulant semitas maris.* (Ps. VIII.) Quinta est terrea, quæ quasi æmula cœli, habitatores nobilissimos, sed non beatissimos, habet, homines videlicet ratione præditos, sed mortales: qui tamen dominantur bestiis terræ, volucris cœli, et piscibus maris. Postrema est provincia subterranea, quæ quasi Arabia deserta nullos omnino fructus bonos producit, sed spinas solum et tribulos, in qua degunt spiritus reprobi, qui superbia sua hoc meruerunt, ut qui voluerunt esse primi, fierent novissimi; et qui super astra cœli exaltare sedem suam conati sunt, ad imos inferos detruderentur: atque hic locus expectat omnes illos homines, qui tanquam socii dæmoniorum in flagitiis et sceleribus vo-

luntati sine vera pœnitentia de hac vita discedunt. Has omnes provincias imperio suo Deus tenet, cui canit Psalmista : *Omnia servant tibi. (Ps. cxviii.)* Atque hoc totum vastissimum et maximum Regnum communicabit Deus cum diligentibus se, ut paulo infra dicemus.

Ergo, anima Christiana, dilata cor tuum, non tenearis angustiis rerum presentium : quid tantum laboras et sudas, ut partem mundi hujus obtineas, quæ totum possidere poteris, si volueris? Certe si ad hoc regnum serio mortales aspirarent, vel de illo attentæ cogitarent, erubescerent utique bella gerere pro angustiis portuiculis terræ. Offert tibi Deus, o homo, societatem immensam atque æternam regi sui; et tu pro unius oppiduli defensione vel acquisitione bellum geris, ubi multæ committuntur rapinæ et cædes, et alia peccata innumerabilia, quibus Rex regum justissime provocatur ad iram. Ubi est prudentia? ubi consilium tuum? Neque hæc dico, quod existimem non licere Christianis pro defensione oppidorum suorum bella gerere : scio enim non solum a sanctis Patribus, Augustino præsertim, viro doctissimo et sanctissimo (*Epist. 3. ad Marcellinum*), et sancto Thoma scholasticorum Theologorum principe, justa bella defendi (*a. 22. g. 40.*); sed etiam ab ipso Præcursore Domino, quo inter natos mulierum major non surrexit, dictum esse militibus, non ut militiam tamquam illicitam deserant, sed ut stipendiis suis contenti neminem concutiant (*Luc. iii.*) et nemini injuriam faciant; et ego ipse in libris Contraversiarum justa bella defendi. (*Lib. iii. De laicis cap. 14.*) Non igitur bella simpliciter reprehendo, sed ad id, quod perfectius, et saepe utilius est, adhortor; ad eum plane modum, quo sanctus Paulus Corinthiis dicit : *Delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos : quare non magis fraudem patimini?* (*I Cor. vi.*) et Sanctus Jacobus in Epistola sua : *Unde bella et lites in vobis? nomine ex concupiscentiis vestris concupiscitis, et non habetis : occiditis et zelatis et non potestis adipisci : litigatis et belligeratis, et non habetis.* (*Jac. iv.*) Certe enim qui de regno celorum valde sollicitus esset, non facile ad jacturam unius oppiduli moveretur, sed quaereret mediatores, qui sine dispendiis et periculis bellorum litem componerent. Sed pergamus ad cætera.

CAP. II.

De frequentia regni Dei

Dicitur secundo habitatio illa sublimis regnum celorum, quoniam multitudinem et diversitatem habitantium tantam continet, quantam nulla domus aut civitas, sed sola regna majora continere solent. Ibi est, ut Apostolus loquitur in Epistola ad Hebræos, multorum millium Angelorum frequentia, ibi quoque spiritus justorum perfectorum, ad quorum numerum pertinebunt, quotquot ab Abel justo usque ad sæculi consummationem in Domino morientur. (*Heb. ii.*) Nec solum spiritus justorum hominum post mortem consummationem ibi erunt, sed erunt etiam corpora gloriosa, quæ omnia et singula fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum, ut Dominus loquitur apud Matthæum. Et quidem quod attinet ad Angelorum diversitatem, vix aliud nobis peregrinantibus in terra scire licet præter nomina. (*Matth. xiii.*) Scimus enim alios vocari Seraphim, ex visione Isaie Propheta; alios Cherubim, ex Prophetia Ezechielis (*Esa. vi.*); alios Thronos, alios Dominationes, alios Principatus : alios Potestates (*Ezech. xxviii.*), ex Apostolo ad Colossenses, item alios Virtutes (*Coloss. i.*), ex eodem Apostolo ad Ephesios, alios Archangelos (*Eph. i.*); ex eodem Apostolo et ex Epistola Apostoli Judæ; alios denique Angelos quorum frequentissima mentio fit in omnibus libris sacris. (*I Thess. iv.*) ex his novem vocabulis constans est Doctorum sententia, colligi, novem esse ordines Angelorum, quorum singuli ordines multa millia Angelorum contineant, dicente Daniele : *Millia millium ministrabant ei, et decies milles centena millia assistebant ei.* (*Daniel. vii.*) et Job concinente : *Numquid est numerus militum ejus?* (*Job. xxv.*)

Et quamvis omnes Angeli sine dubio beatissimi et omnium virtutum ac donorum divinum decore mirifice splendean; tamen illi dicuntur Seraphim, qui charitatis ardore præminent; illi Cherubim, qui scientiæ splendore prælucent; illi Throni sive Sedes, qui tranquillitate contemplationis ineffabiliter gaudent; illi Dominationes, qui ut summi imperatoris administrati, mundo inferiori dominantur; illi Virtutes, qui omnipotentis Domini jussu signa et prodigia patrant; illi

Potestates, qui super aereas potestates spirituum immundorum imperium obtinent : illi Principatus, qui regibus ac principibus mundi præsent : illi Archangeli, qui Prælati Ecclesiæ adhibiti sunt adjuvatores; illi denique Angeli, qui singulorum hominum dum in terris vivunt, custodiam curamque suscipiunt. Nec solum ista significantur variis nominibus angelorum; sed præterea nomina illa sunt quasi insignia, vel imagines, aut specula magnitudinis Dei : siquidem Seraphim ardore suo, quasi vexillo quodam, imagine, aut speculo, representant infinitam charitatem Dei, solo amore impulsus, Angelos ipsos et homines et reliqua omnia condidit et conservat. Cherubim simili vexillo, imagine aut speculo, referunt infinitam Dei sapientiam, quæ omnia in numero, pondere, et mensura constituit. Throni eodem modo, quasi in perfecta imagine demonstrant altissimam illam quietem, quæ Deus sedens fruatur cum immotus omnia movet, et tranquillum omnia disponit et regit. Dominationes similiter omnibus ostendunt, Deum esse qui vere ac proprie solus rebus omnibus dominatur, cum ei soli liceat res omnes conservare, vel ad nihilum redigere. Virtutes quoque demonstrant omnibus, Deum solum esse, qui facit mirabilia magna solus; qui sibi reservavit uni innovare signa, et multiplicare prodigia. Potestates vero nomine suo præferunt, Deum esse solum potentem absolute et vere : cui nihil sit impossibile, quippe in quo solo vera potentia locum habet. Principatus vexillo suo significant, Deum esse principem regum terræ, regem regum, et Dominum dominantium. Archangeli Deum esse demonstrant verum et summum Ecclesiarum omnium Presidem. Angeli denique Deum esse indicant verum Patrem orphanorum; et qui licet Angelos custodes singulis hominibus dederit tamen ipsum quoque singulis adesse, singulos custodire, singulos protegere. Nam ipse quoque Propheta, qui dixerat, *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus vis tuis* (*Ps. xc.*); idem introducit Deum dicentem : *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum, et Dominus, qui dixerat, Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est.* (*Mat. xviii.*) idem dicit : *Nomine duo passeris esse veniunt, et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt : nolite*

ergo timere multis passeribus meliores estis vos. (*Matth. x.*) Atque hæc de Angelis pauca novimus : de quibus, si placet, vide Sanctum Bernardum in lib. v. De consideratione, unde hæc pauca delibavimus.

Hic vero novem Angelorum Ordines, quasi ex altera parte, respondet turba sanctorum hominum, ut eam numerare nemo possit, ut supra docuimus ex Apocalypsi (*Apoc. vii.*): quæ turba novem item ordinibus continetur : nam alii sunt Patriarchæ, alii Apostoli, alii Martyres, alii Confessores, alii prophete, alii Pastores et Doctores, alii Sacerdotes et Levitæ, alii Monachi vel Eremitæ; denique, sanctæ femina, aut virgines, aut viduæ, aut etiam conjugatæ.

Rogo te nunc, anima Christiana, quanta felicitas erit, cum tantis et talibus conversari? Scribit Sanctus Hieronymus in Epistola ad Paulinum, multos lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transmisisse, ut eos, quos ex libris celebres noverant, coram viderent et audirent. Ad unum Salomonem ob sapientiæ opinionem veniebat Regina Saba de finibus terræ (*III Reg. x.*) : et ad unum Antonium Eremitam, propter famam sanctitatis, undique homines concurrebant (*Luc. xii.*) Athanasius in ejus Vita; ipsi etiam imperatores amicitiam ejus ambiebant, quid igitur erit, tot Angelos, et tot præclaros homines, utique sanctissimos, et simul amicissimos, et felicitatis ejusdem consortes videre et alloqui? Unus Angelus si in decore suo spectandum se præberet in hoc exilio, quis non libenter accederet? quid igitur erit uno intuitu Angelos omnes accedere? Et si unus aliquis ex Prophetis, aut Apostolis, aut Ecclesiæ Doctoribus, nunc de caelo descenderet, quanta simul aviditate, et attentione audiretur? At in regno illo non unum sed omnes et singulos Prophetas, et Apostolos, et Doctores videre et audire, cum eis assidue conversari licebit. Unus sol quantum lificat universam terram? quid facient soles innumerabiles, et soles vivi, intelligentes, et jubilantes, in Regno Dei? Mihi quidem ita dulciter sapit ista consuetudo cum Angelis et hominibus, quorum nullus est insipiens aut malus, sed omnes optimi et sapientissimi, ut hoc solum magna felicitatis instar mihi esse videatur, et propter quod solum libenter carerem oblectamenti omnibus hujus vitæ.

CAP. III.

De forma vere monarchica regni Dei.

Tertia ratio est, quoniam in eo solo loco invenitur perfecta forma regnandi. Siquidem hoc interest inter regnum et rempublicam, sive optimatum sive popularis respública sit, quod in regno summa potestas apud unum, in republica apud multos invenitur. In regnis autem hominum nunquam est summa potestas apud unum vere et proprie: poterit enim fortasse rex sine consilio vel consensu aliorum jubere ut aliquid fiat, sed exsequi non poterit, nisi subditi velint. Et sæpe etiam nec jubere poterit, aut certe non audebit, si multitudo subditorum illum terreat. Quam multi enim fuerunt magni reges aut imperatores, quos exercitus destituit, aut etiam interemit? plena sunt historiae exemplis. Inanis igitur est summa potestas in regibus mortalibus, qui, nisi subditi velint, nihil unquam efficient. Potestas autem Dei, qui Rex magnus vere dicitur et est, a nullo dependet, nisi a sua ipsius voluntate: quæ cum sit omnipotens, nullus ei resistere potest, neque eget militibus aut armis, aut re aliqua extra se. Quod si utitur administris Angelis vel hominibus, aut etiam rebus sensu carentibus et inanibus, id facit quia vult, non quia non potest sine illis omnia quæcumque voluerit facere; nam qui sine ullo omnie vel administro cælum et terram et omnia, quæ in eis sunt, solo verbo condidit, et sola voluntate conservat, certe possit etiam omnia solo imperio administrare. Nec solum Deus verissime regnat, quoniam summa potestas apud eum residet, sed etiam quoniam summa regendi ars illius solius est: neque eget Deus ullo senatu, aut consiliariis ullis. *Quis*, inquit Beatus Paulus, *cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* (Rom. XI.) et ante eum Isaias propheta. *Quis adjuebit*, inquit: *Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? cum quo inivit consilium et instruxit, et eruditio eum scientiam, et viam prudentiam ostendit illi?* (Isai XLVI.) Itaque monarchia, quæ optima forma regiminis est non solum apud Deum invenitur, sed apud illum solum vera atque perfecta reperitur. Is enim non solum terribilis est super omnes reges terræ, ut dicitur in Psalmis, sed etiam est rex magnus super omnes Deos, (Ps. LXXV.) ut

dicitur in alio Psalmo. Siquidem alii sunt dii falsi, qui potius dæmonia dici debent, (Ps. xciv) juxta illud Propheta: *De Gentium dæmonia*. (Ps. xciv.) Alii sunt dii per participationem, ut reges terræ, et Angeli cælorum, juxta illud: *Egredia dii estis et filii Excelsi omnes*. (Ps. LXXXI.) Sed istos omnes deos imperio suo subjectos habet Deus ille, qui regnat in cælis; proinde solus ille Rex est verus et magnus: quod Nabuchodonosor rex Babylonis posteaquam superbiæ suæ gravissimas pœnas dedit, agnovit, et verbis illis confessus est. *Igitur post finem alterum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum levavi, et Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi et glorificavi: quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generationem et generationem; et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ, et non est qui resistat manui ejus, et dicat ei, quare fecisti? Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, et magnifico, et glorifico Regem cæli, quia omnia opera ejus vera, et via ejus dignitatis, et gradientes in superbia potest humiliare.* Hæc ille, qui omnibus exemplo esse potest, ut humilientur sub potenti manu Dei, ut Sanctus Petrus admonet, et magis delectentur servire Regi regum, ut ejus beneficentiam mereantur quam ejus voluntati superbo corde resistere, unde manum ejus gravissimam experiri cogantur (I Pet. v.)

CAP. IV.

Quod omnes beati sint Reges.

Quarta ratio, cur locus et status beatorum regnum cælorum deat, eoque potissima est, quoniam omnes beati in cælo reges sunt et omnes regniæ conditiones aptissime in illos conveniunt. Quamvis enim sancti omnes in cælo serviant Deo ut dicitur in Apocalypsi, tamen simul etiam regnant (Apoc. xxii.): nam in eodem libro, et capite eodem, ubi dicitur: *Servi ejus servient illi*, paulo post dicitur: *Et regnabunt in sæcula sæculorum.* Nec solum beati omnes simul servient et regnabunt, sed etiam simul servi et filii dei poterunt. Sic enim loquitur Deus in Apocalypsi: *Qui vicerit possidebit hæc, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius.* (Apoc. xxi.) Quare sicut possunt ii dem servi esse filii, sic possunt

servi esse et reges: servi enim sunt, quoniam a Deo creati sunt, et illi debent obedientiam, a quo accipiunt esse, et vivere et omnia: neque aliquid creatum excipit David, cum ait: *Omnia servant tibi*. (Ps. cxviii.) simul tamen possunt esse filii Dei, qui ex Deo renati sunt per aquam et Spiritum sanctum, et simul reges esse possunt, quibus regia dignitas ab ipso regum Rege communicatur (Joan. iii.): qui propterea in eadem Apocalypsi dicitur: *Rex regum, et Dominus dominantium.* (Apoc. xix.)

Dicit aliquis fortasse, non esse difficile aliquem simul esse regem terræ, et servum Deum Dei: ad quem modum dicitur in Psalmo: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram: servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore.* (Ps. ii.) At regem esse regni cælorum, et servum esse regis cælorum, quis capiat aut credat? et tamen ita est, et capit hoc et credit fides. Josti ergo in regno Patris eorum erunt etiam ipsi reges regni cælorum; quoniam participes erunt regniæ illius dignitatis, et potestatis, et opum ac reliquorum honorum, quæ sunt in regno cælorum. Id quod in tribus præcipue locis Scripturarum sanctarum Spiritus sanctus manifeste pronuntiat. Unus locus est in Evangelio Sancti Matthæi: *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum.* (Matth. v.) Alter in eodem Evangelio: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* (Matth. xxv.) Tertius in Apocalypsi: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.* (Apoc. iii.)

Quid manifestus dei potest? Habemus regnum cælorum promissum, habemus in die judicii possessionem regni ejusdem assignandam, habemus sessionem in throno regio Fili Dei, et Patris ejus, Regis æterni: quid hoc est aliud, nisi participatio ejusdem regni cælorum, quod ab æternitate possidet Deus? Adde testimonium beati Pauli: *Si sustinebimus, inquit, et conregnabimus.* (II Tim.) Et Sancti Joannis in principio Apocalypsis: *Ego Joannes frater vester, et particeps in tribulatione, et regno.* (Apoc. i.) et Sancti Jacobi in Epistola sua: *Deus, inquit, elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se.* (Jac. ii.) Neque minuitur regnum cælorum propterea quod multis ac pene innumerabilibus Angelis et hominibus communicatur: regnum enim cælorum non est simile regnis terrarum,

quæ non patiuntur consortem; et si dividantur in partes, dividendo minuuntur, et tandem etiam consumuntur. Non, inquam, ejusmodi est regnum cælorum, sed totum ab omnibus, et totum a singulis integre possidetur: quomodo idem sol totus a singulis, et totus ab omnibus cernitur, et ipse vicissim non minus singulos quam omnes calefacit et illuminat. Quod ipsum facilius intelligitur, cum explicata fuerint bona regni cælorum. Sed antea explicandæ sunt conditiones sive qualitates, quæ requiruntur in regibus, ut nemo dubitet, sanctos atque beatos in cælo non sine causa vocari reges, et regni cælorum reges.

Dum sunt præcipue qualitates, quæ necessariæ sunt regibus, sapientia et justitia. Sed cum sapientia conjungit Scriptura prudentiam et consilium, et omnia illa quæ ad intelligentiam pertinent: cum justitia conjungit misericordiam, clementiam, et reliquas virtutes, quæ voluntatem ornant et perficiunt. Itaque sapientia requiritur, ut rex sciat; justitia, ut velit subditos bene regere. Ideo Salomon admonitus a Deo initio regni, ut peteret, quod vellet, postulavit sapientiam, quæ princeps est bonarum qualitatium, quæ requiruntur in regibus: et placuit Deo petilio ejus, ut perspiciam est ex libro tertio Regum, ac per hoc impetravit, quod petiit. Utinam et justitiam postulasset, fortasse non in tot scelera prolapsus esset. (III Reg. iii.) Rectius David in Psalmo, in quo precatur bona filio suo Salomoni, dicit: *Deus judicium tuum regi da: et justitiam tuam filio regis.* (Ps. lxxi.) Ubi videtur prævidisse a Salomone postulandam sapientiam, et ideo postulat illi justitiam et judicium, quæ sine sapientia esse non possunt, cum sapientia sine justitia esse possit, saltem aliquis et imperfecta. Liber quoque Sapientiæ, qui proprie ad reges instituendos scriptus est, sic inquit: *Diligite justitiam, qui judicatis terram.* (Sap. i.) Et incipit a justitia, quoniam non solum est per se necessaria regibus, sed etiam est dispositio ad sapientiam: subjungit enim paulo post: *Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia.* Denique, ut alia multa præteream, Jeremias prædicans virtutes Christi Regis æterni: *Eccæ, inquit, dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet judicium et justitiam in terra.* (Jer. xxiii.) Vere igitur sapientia et justitia dotes sunt, quæ requiruntur in regibus.

Jam vero quod beati omnes, qui sunt in celo, etiãsi fortasse multi illorum fuerint imperiti et rudes in terris, polleant sapientia eximia, et insigni virtute justitiæ, ut merito reges ejuscumque regni fieri possent, extra controversiam est. Nullus enim beatorum est in celo, qui non videat ipsam Dei essentiam, quæ est prima causa omnium rerum; ac per hoc de fonte sapientiæ increatæ hauriunt sapientiam tantam, quantam nec Salomon, nec ullus mortalis homo unquam habuit, excepto Domino nostro Jesu Christo qui etiam tempore mortalitatis suæ, Deum videbat, et erant in eo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei. (Col. 1.) Porro pro mensura sapientiæ datur etiam beatis omnibus mensura plena justitiæ, ut peccare deinceps neque velint neque possint; sic enim loquitur Sanctus Augustinus in libro de correptione et gratia: «Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare; novissima erit multo major, non posse peccare.» (De corrept. et gratia cap. XII.) Qui autem peccare non potest, injustus quoque esse non potest; et cum charitas perfecta sit perfecta justitia, ut idem Sanctus Augustinus affirmat in extremo libro de natura et gratia; qui non potest Deum non summo et perfectissimo amore diligere, is non potest etiam non summam perfectamque justitiam possidere. (Lib. de nat. et gratia c. ult.) Qui vero Deum summum, et purum, et infinitum bonum vident, certe non possunt ab eo averti, neque possunt illum non ardentissimo amore semper diligere: ex quo efficitur, ut sancti omnes in celo perfecte sapientes, et perfecte justii, ac per hoc ad regnandum aptissimi semper existant.

Exurge igitur, anima Christiana, et mente, quantum potes, adscende, et cogita, quale bonum sit regnare cum Deo, ac, ut nunc alia præteream omnia, contemplationis alis cœlis ipsos penetra, et thronum illum sublimem intueri, de quo Salvator dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi, cum Patre meo in throno ejus.* (Apoc. III.) Quanta enim erit illa gloria, eorum infinita multitudo Angelorum collocari animam justam in throno ipsius Christi et Dei? et justo Dei judicio prædicari animam illam victricem mundi et mundi rectorum, atque omnium invisibilium potestatum? Et quanta lætitiæ exultabit eadem anima, cum se viderit defunctam omni periculo et labore, de omnibus hostibus suis felicissime

triumphare? Et quid erit quod ultra desideret, cum particeps facta erit omnium honorum Domini sui, usque ad consortium throni et regni? O quam alacriter pugnant in terris et quam facile tolerant adversa omnia, propter Christum, qui fide viva et spe certa tam sublimes honores conspiciunt oculo mentis in celo!

CAP. V.

De bonis regni Dei.

Quinta ratio illa mihi esse videtur, quia bona sanctorum in cœlis degentium similia quidem videntur esse bonis regnantium super terram; sed tanto majora et clariora sunt, quanto cœlum præeminet terris. Itaque regnum beatis præparatum non simpliciter regnum, sed regnum cœlorum dicitur: ut intelligamus, illam esse proportionem honorum ad bona, quæ est terre ad cœlum, id est, rei angustæ, sordidæ, humilis, temporariæ, ad amplissimam, et celsissimam, et nobilissimam, et quod est omnium maximum, sempiternam. Bona regni terreni numerari solent, potestas, honor, divitiæ, delicia. Potest rex terrenus imperare subditis, et nisi pareant, potest illos vinculis, carceribus, exilio, pecuniis, flagellis, morte mulctare. Hinc reges tremendi populis, et quasi dii quidam esse censentur. Rursus honorari volunt reges cultu quodam pene supra hominum naturam: volunt enim de geniculis adorari, nec dignantur sæpe, nisi flexo poplite et submisso in terram vultu loquentes audire; et cum forte per plateas incedunt, volunt obvios quosque de via decedere. Ad hæc ararium amplum et refertum auro et argento requirunt, neque numerant redditus suos per centum aut mille nummos aureos, sed per decies centena millia, et recte, cum non debeant decem et viginti famulos alere, sed magnos exercitus in hostes decere. Postremo non dignantur consuetis lusonibus animum recreare, sed ad majestatis suæ splendorem pertinere ducunt, ut in conviviis, in venationibus, in theatris multas auri atque argenti libras consumant. Atque hæc sunt fere bona principum terrenorum, quæ id in primis commune habent, ut sint omnia brevia et caduca, et cum natali principum incipiant, cum morte finiuntur; nisi forte aliquando contra accidat, ut diuturnior sit vita quam regnum. Deinde non sunt pura bona, sed

admixtam habent potestatem infirmitatem, honorum ignominiam, divitiarum paupertatem, et gaudia luctus ac merores. Potestas regis illa est, ut pendeat populus a nutu Principis; sed admixta est potestati infirmitas, quia pendet princeps a brachiis et viribus populi. Quid efficiet nutus principis in civitate capienda vel defendenda, si populus nequeat aut nolit manus conserere? Nec solum pendet nutus principis a viribus subditorum, sed etiam a muris, a vallo, ab armis, a machinis bellicis, a pecunia, quæ nervus belli dici solet. Itaque populus pendet ab una re, nutu videlicet principis, et uni homini servit: princeps autem pendet a pluribus tum hominibus, tum rebus aliis, et illis omnibus servit. Denique potest rex subditos vinculis, carcere, exilio, flagris, morte mulctare: sed potest etiam rex (de facto loquor, non de jure) vinciri, carceri mancipari, exilio, vulneribus, morte mulctari. Id verum esse probavit Julius Caesar, Caius, Nero, Galba, Vitellius, Domitianus, Commodus, Heliogabalus, alii sine numero: nec solum isti flagitiosi principes, sed etiam modestissimi, Alexander Mammæa, Gordianus junior, Pertinax, Tacitus, Numerianus, Probus, Gratianus, Valentinianus secundus: ut omittam sanctos viros, sanctum Edwardum regem Anglorum, Sanctum Wenceslaum duces Bohemorum, Sanctum Sigismundum regem Burgundiæ, Sanctum Canutum Regem Daniæ et alios. Veniamus ad honorem: coluntur certe reges dum presentes et in conspectu aliorum sunt: sed in absentia plerumque convitiis lacerantur et irridentur; et in presentia quoque multi eis adulantur lingua, qui in corde suo eosdem contemnunt atque despiciunt; et si numerus iniri posset laudantium et vituperantium, multo plures invenirentur vituperantes quam laudatores. Vere igitur gloria regum plerumque minor est quam ignominia: cum presentes, qui honorant fastigium, sint pauci; absentes vero plurimi, quorum aliqui sordes avaritiæ notant, alii credulitatem, alii luxuriam, alii alia vitia carpunt.

Sed fortasse divitiæ regum puræ sunt, nec admixtam habent pauperiem; imo nulli omnino magis egeni ac pauperes regibus inveniuntur: habent magnos redditus et magnos thesauros, sed habent æs alienum quandoque grandius. Et non tam ille pauper est qui parum habet, quam ille qui multa desiderat, quia multis indiget. Et nonne mag-

num est paupertatis argumentum, quod ab ipsis etiam pauperibus obolos quasi mendicant, dum vectigalia exigunt minuta ab ementibus, quæ sunt ad victum necessaria? Neque hæc dico, quasi reprehendere audeam exactiones vectigalium: scio enim, justum esse ut vectigalia et tributa pendantur regibus, dicente Apostolo in Epistola ad Romanos: *Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.* (Rom. XIII.) Sed ostendere volui miseram conditionem regum mortalium, qui necesse habent divitiis abundare, et coguntur etiam a pauperibus et egenis earum partem colligere. Quid jam dicimus de commodis et deliciis? Habent certe reges hortos, pomaria, mensas opiparas, venationes, theatra, et alia id genus multa ad animos recreandos aptissima: sed habent etiam plerumque podagras, stomachi et capitis dolores: et quod amarum est, sollicitudines mentis gravissimas, quæ aliquando totas noctes insomnes ducere cogunt, suspiciones, timores, angores: si fore cubucini noctu creperunt, prodicionem suspiciantur: si nuntiatur multitudo armorum visa, defectionem timent. Ita gaudia meritoribus admisceantur, et quies sollicitudine interrumpitur: quæ causa fuit, ut non pauci, relicti regnis, vitam privatam elegerint.

Sed Beatum Joannem Chrysostomum audiamus, qui in homilia quadam ad populum Antiochenum de sui temporis imperatoribus ita loquitur: «Ne diademata respicias, sed curarum tempestatem: neque purpuram intueri, sed animam ipsa purpura magis nigrescentem. Nam ita corona caput circumdat, sicut animam sollicitudo. Nec in satellitum cateram, sed in molestiarum multitudinem spectes. Nec enim privata domus tot curis plena reperiri potest, quot regie sunt: mortes per singulos dies expectat: in noctibus autem, nec dici quidem potest, quoties anima prosilit, et exilire se putat. Et hæc quidem in pace: si vero bellum ingruat, quid hæc vita miserabilis esse possit? Quot autem a familiaribus pericula irruunt et subditis? quippe consanguineis cruribus regium pavementum semper est plenum. Et si vultis aliqua narrem, forsitan agnosceatis: maxime quidem, et antiqua, et nostris facta temporibus. Ille conjugem adulterii suspe-

ctam habens, nudam in montibus alligavit, et feris tradidit, jam factam sibi multorum regum matrem. Qualem illum vitam agere creditis? non enim, nisi magno fuisset morbo consumptus, in tantam erupisset ultionem. Hic ipse quidem suum jugulavit filium. Ejus filiorum hic semetipsum interemit a tyranno comprehensus, ille vero nepotem suum regni consortem, quod ipse arripuerat. Hic autem dicitur et fratrem suum peremisse. Alter rursus post hæc venenatis sublatus est medicamentis : et calix fuit ei mors, non poculum : et ejus filio, futurorum timore, cum nihil injuria patrasset, oculus erutus fuit. Alius, neque dicere decet, quam miserabiliter vitam finierit. Sequentium autem hic quidem combustus fuit, tamquam miser quidam et infelix, cum equis et carribus, et aliis omnibus : vite enim ærumnas nemo sermone exprimere posset, quas cum hic insurrexit, pati compulsus est. Hic, vero, qui nunc imperat, nonne postquam diademate coronatus est, in laboribus fuit, in periculis, in tristitiis, in insidiis? At non talis cœlorum regia. » (*Hom. 66. ad populum Antioch.*) Hæc ille, qui quam vere dixerit : *Non talis, cœlorum regia; quæ nunc dicemus, ostendunt.*

Siquidem reges regni cœlorum, quales sunt omnes illi, qui cum Deo beati vivunt, potestatem habent sine infirmitate, honorem sine ignominia, divitias sine paupertate, voluptatem sine dolore, de illis enim dicitur in Psalmo : *Non accedat ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* (*Psalm. xc.*) Et in Apocalypsi : *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum : et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra.* (*Apoc. xxi.*) Itaque potestas regum illorum cœlestium maxima est, infirmitas nulla. Unus Angelus sine exercitu, sine bombardis, sine gladiis et hastis interfecit uno impetu centum octoginta milia Assyriorum; neque timuit ipse, ne forte ab aliquo milite vulneraretur (*IV Reg. xix.*). Refert Sanctus Gregorius in libro dialogorum, virum quemdam sanctum, cum immereret illi carnifex extenso brachio, et nudo gladio, ut eum occideret, exclamasse, Sancte Joannes, tene illum; et continuo manum carnificis diriguisse, ut eam nec deponere nec movere posset. (*Lib. III. c. xxxvi.*) Itaque Sanctus Joannes de summo cœlo audivit vocem clientium sui, et percussorem ejus tanta celeritate percussit plaga ariditatis, ut præ-

veneri ictum jam inchoatum. Hæc est potestas regum cœlestium, ut nec distantia loci pene infinita, nec solitudo pauperuli et inermis justii, nec multitudo hostium armatorum impedire poterit Sanctum Joannem, quo minus supplicem suum a mortis periculo liberaret. Atque exempla ejusmodi sine numero possent afferri. Honor vero regum illorum cœlestium tantus est, ut non solum viri pii, sed etiam impii, et ipsi etiam demones illos honorent. Multi sunt enim, qui sanctos homines, dum in terris viverent, despiciabant et conculcabant, quos postea in cœlum translatos, præsertim si publico Ecclesie decreto inter Sanctos relati sint, venerant et colunt : et ipsi etiam demones, qui viventes in carne sanctos homines tentationibus fatigabant, sæpe etiam Deo permitte flagris et verberibus affliciebant, regnantium postea cum Deo in cœlis, sacras reliquias et imagines timeant. Quid dicam de divitiis cœlestium regum? magnæ eorum divitiæ sunt, nulla re indigere, cum Deus sit omnia in omnibus. Neque enim dives est, qui multa possidet, sed qui nihil desiderat, cum nulla re indigeat, amicum enim dives debet esse, non arca; ut omittam, quod cœlum et terra, et quidquid in eis est, ad sanctorum divitias pertinet (*I Cor. xv.*) : quid enim non possident, qui sunt *Hæredes Dei, cohæredes autem Christi* (*Rom. VIII.*), quem constituit Pater *hæredem universorum?* (*Hebr. i.*)

Restat voluptas, quæ omnino pura et liquida est in regibus cœli, sine ulla admisione doloris aut meroris, jam enim audivimus ex Apocalypsi, abstersurum Deum, omnem lacrymam, ab oculis eorum, neque ullum futurum amplius dolorem aut luctum. (*Apoc. xxi.*) Sed de voluptate plura dicenda erunt, cum de Paradiso loquemur. Habemus igitur, bona regnantium talia in cœlo futura esse sanctis omnibus beatique communia, ut quæ sunt in terris, nullo modo cum illis comparari posse videantur, præsertim cum terrena temporaria sint, cœlestia sempiterna.

CAP. VI.

Quanti fiant apud homines regna terrarum; et quanti fieri deberet regnum cœlorum.

Jam vero paulisper attendamus, quanto ardore regna terrena concupiscantur ab hominibus, quantumvis caduca, exigua, plena

timoribus et sollicitudinibus; ut inde colligamus, quanto amore concupiscenda, et quanto ardore quærenda sint regna cœlestia. Regnandi cupiditas sine dubitatione cupiditates omnes humanas facile superat : nam regnum non est unum singulare bonum, sed est aggregatio honorum omnium, quæ ab hominibus appetuntur. Ibi sunt potestas, honor divitiæ, voluptas, ut paulo ante dicebamus : ibi est libertas vivendi pro arbitrio, quæ naturaliter ab omnibus appetitur non solum hominibus, sed etiam bestiis : ibi est excellentia, et quædam quasi divinitas, ob quam reges in regno pares nullos habent, sed omnibus præstant, omnes superant, ab omnibus adorantur. Hinc videlicet reges, cum aliquid polliceri volunt, nihil majus inveniunt, quam dimidium regni sui. Sic Assuerus ad Esther : *Quid vis, inquit, quæ est petitio tua? etiamsi dimidium partem regni petieris, dabitur tibi* (*Esth. v.*), et Herodes ad filiam Herodiadis : *Pete a me, inquit, quod vis, et dabo tibi; et juravit illi. Quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.* (*Mar. vi.*) Hinc fit, ut ad regna quærenda vel propaganda licere sibi existiment homines omnia jura pervertere : neque aliquid tam sanctum esse, quod non liceat regnandi causa violare. Primus omnium, vi amicos et vicinos sine ulla justa causa bello lacessivit, Ninus fuit; ut videlicet per fas et nefas imperium propagaret (*Just. lib. i.*), ut ex Justino Sanctus Augustinus refert in libro de civitate Dei. Julius Cæsar, ut regnaret, primus patriam oppressit; Maximinus Thrax Alexandrum imperatorem, a quo plurimis et maximis beneficiis affectus erat, per milites suos occidit, ut illi succederet in imperium. (*Lib. IV. De civit. Dei cap. vi.*) Quod idem fecit Philippus Arabs domino suo Gordiano imperatori, scelere prorsus inaudito. Nec solum regnandi libido contra proximos et bene meritos, sed etiam contra fratres, nepotes, et ipsum patrem, manus sanguine conjunctorum armavit. Romulus regnandi causa Remum fratrem, et Caracalla Getam fratrem, occidit. Athalia nepotes omnes ex filio Ochozia Rege sustulit, ut ipsa regnaret, ut legitur in libro quarto regum. Ita regnandi cupido non solos viros, sed etiam feminas accendit ad horrenda patrandi facinora. (*IV Reg. xi.*) Sinochus Persa Chosdroam patrem et Medarsen fratrem interimendos curavit, ut solus ipse regnaret. Quid quod Neronis mater, cum accepisset ab astrologis, filium

suum regnaturum, sed matrem interempturum, dixisse fertur : *Interimat, dum imperet.* Itaque tanti fecit ambitiosa mulier regnum filii, ut vitam ipsam suam postposuerit regno filii. Neque solum regnandi amor injustitiam justam facit, et amorem fratrum, nepotum, parentum superat; sed etiam religionem jurisjurandi (quæ apud omnes gentes sanctissima semper est habita, et hostibus etiam crudelissimis, licet cum vitæ periculo, servanda visa est) regnandi causa violandam esse decernit. Si enim Ciceroni credimus in libro tertio de Officiis, Julius Cæsar versus illos Euripidis in ore semper habebat : « Si jusjurandum violandum est, regnandi causa violandum est : in cæteris pietatem colas. » Præmitto exemplum sine numero, quæ omnibus sæculis demonstrarunt, nihil omnino esse, quod ab hominibus pluris æstimetur, quam regnum : et tamen non solum reges non diu regnant, sed ipsa etiam regna omnia brevi funditis interibunt, et regnum sanctorum solum manebit in æternum. Audi Danieleum Prophetam cap. secundo : *In diebus, inquit, regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur : comminet autem et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum.* Vaticinium hoc implendum est in consummatione mundi : tunc enim non solum monarchiæ majores, sed etiam parva regna et magistratus, et potestas temporalium principum omnis evanescent; et regnum Christi et sanctorum æternum erit, juxta verbum Angeli Lucæ i. *Et regni ejus non erit finis.*

Jam si regnum breve, et caducum, et quod paucis contingit, et quod aspersum est amaritudinibus plurimis, tam ardentem amat, quæritur, rebus omnibus anteponitur, et per vulnera et magnam sanguinis effusione acquiritur : quæ causa est, cur cœlestis regnum tam pauci ament, et tam negligenter quærant? et tamen pro comperito habemus, si Scripturis sanctis credimus, regnum illud omnibus hominibus patere, et sine vulneribus et sanguinis effusione posse acquiri, et sine ulla comparatione regni terrenis omnibus præstare. Si dicerem, Contemne regnum, ut accipias parvum agellum aut vineam, merito rideres aut mirareris : sed cum dicam, vel potius Deus dicat, Contemne regnum vile et exiguum, et quære pretiosum et magnum, quod si velis, cum gratia Dei, quæ non deerit, poteris obtinere;

cur non assurgis ad illud desiderandum et procurandum? Ego certe non capio, quid responderi possit, nisi gloriam regni terreni oculis nostris patere, et quasi manibus tangi, regnum celeste non videri, nec tangi, et vix per fidem utcumque cogitari. Atque hoc quidem verum est: sed si quis velit attente considerare, quantam vim habeat Scripturæ sancta veritas, antiquitas, sinceritas, gravitas, et quam in hac parte eadem Scriptura sancta perspicue dilucideque loquatur: et quanta testium nubes illam multis jam sæculis confirmaverit, non solum miraculis, sed etiam sanguine: profecto non poterit non clamare: *Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis.* (Psal. cxii.) Quare non obscuritas fidei causa est, cur ad quærendum regnum illud celeste non accedamur; sed quod occupati rebus exterioribus, et mole consuetudinis prægravati, non captamus spatium cogitandi et meditandi quid nobis expediat: et juxta consilium Domini non intramus cubiculum cordis, et clauso ostio non attentissime Deum rogamus, ut in tanto negotio nobis adsit. (Matth. vi.) Profecto enim si sepositis aliquando minoribus curis, serio cogitarem quid sit regnum cælorum, et quam facile et certo possit acquiri, et quanto intervallo distent a temporalibus sempiterna, a minimis maxima, a levissimis gravissima, denique a regnis terrenis regna cælestia; sine dubio tantus contemptus temporalium sedium, et coronarum, et sceptrorum, et contra tantus ardor cælestium in nobis oritur, ut non solum non difficile, sed etiam facillimum nobis fieret, dare operam totis viribus in quærendo et comparando regno Dei; ad quod, tanquam ad verum et ultimum nostrum finem, ab optimo Creatore conditi sumus.

CAP. VII.

Quæ sit prima semita ad regnum Dei.

Illud igitur nunc queramus, quid facto opus sit, ut ad optatissimum et felicissimum regnum celeste perveniamus. Sed non multum in hac parte laborandum erit: siquidem rex ipse cælorum ad nos docendos descendit in terras, et Magister ac Dux noster effectus, quatuor optimas et tutissimas semitas nobis ostendit. Prima illa est. *Querite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adiciuntur vobis.* (Matth. vi.) Doctrina moralis

a fine inchoanda est: finis noster regnum Dei est, quod idem regnum nostrum erit, si per semitas Ducis nostri ambulantes illic perveniamus. Porro justitia regni Dei quasi scopus est, ad quem collinare debemus, si præmium regni cælestis optamus. Ut enim recte docet Joannes Cassianus in prima sua Collatione, aliud est finis, aliud est scopus: scopus est signum, ad quod diriguntur sagittæ: finis est præmium, quod accipiunt, qui signum illud certius attingerunt. (Collat. I. cap. 2.) Scopus actionum nostrarum a Deo propositus, justitia est; præmium scopum attingentium, regnum cælorum est. Sed justitia regni Dei non est justitia Scribarum et Phariseorum, quæ in externa præceptorum observatione posita erat: nec justitia Philosophorum, quæ lumen rationis humanæ per peccatum corruptæ non transcendebat; sed est justitia Evangelica, quæ docet Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, et ex totis viribus; et proximum quemcumque etiam inimicum, diligere sicut seipsum. (Mat. xxii.) De hoc scopo et fine dicit Sanctus Paulus: *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* (Rom. vi.) Hoc igitur est quod Dux noster nos admonet, ut primum omnium queramus regnum Dei, et justitiam ejus (Mat. v.), id est, ut primaria nostra cogitatio, summum desiderium nostrum non ferat in ulla temporalia bona, sed in adipiscendum regnum cælorum, et in perfectam mandati illius primi et maximi diligentissimam observantiam: quod quia paucissimi faciunt ideo *multi sunt vocati, pauci vero electi* (Mat. xxii.), plerique enim ita vivunt, ita se gerunt, ut postrema eorum cogitatio sit, quomodo perveniant ad regnum cælorum; neque aliud frigidius optent, quam regnum Dei, et justitiam ejus: quasi Dominus dixisset: primum querite regnum mundi, et versutias ejus, et regnum Dei adicietur vobis. At non tam vile est regnum Dei, ut obtradi debeat illis, qui adeptionem ejus rebus omnibus postponunt. Si quis autem velit facilem quandam viam discere ad obtinendam justitiam regni Dei, quæ ad ipsum regnum rectissime certissimeque perducit, audiatur eundem Magistrum nostrum Christum: *Beati qui esuriunt, et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* (Mat. v.) Itane, Domine, tanta est apud te felicitas inveniendi justitiam, ut eam solum esurire et sitire sufficiat? Beati profecto essent pauperes omnes, si solum esuriendo et

sitiendo pecunias, pecuniis ita replerentur, ut saturati nihil ulterius requirerent. Sed aliud est esurire et sitire pecunias, aliud esurire et sitire justitiam. Qui enim esuriunt et sitiunt justitiam, id est, qui sic anxie et avidè querunt justitiam, ut si qui valde sitiunt, aquas, vel esuriunt cibos, profecto de illa semper cogitant, ad illam suspirant, et quod potissimum est, illam a Deo gemitibus inenarrabilibus postulunt. Deus autem talia petentes libenter exaudit, atque justitiæ donis ita illos replet, ut satiati eructent verba et facta justitiæ. Non autem tale bonum est pecunia, ut qui eam desiderat vel petit a Deo, continuo exaudiatur: multi enim pecuniis abutuntur, justitia vero nemo potest male uti. Denique justitia similis est sapientiæ, de qua sanctus Jacobus ait: *Si quis indiget sapientia postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat.* (Jacob. i.) O ineffabilis clementia Domini! qui facilius libentiusque tribuit ea, quæ sunt nobis maxime necessaria, quam nos postulemus aut desideremus. Si quis ergo indiget sapientia sanctorum, et si quis pariter indiget dono justitiæ; quæ necessariae sunt ad regnum cælorum adipiscendum, postulet a Deo, sicut oportet, ex animo, serio, gemitibus inenarrabilibus, et securus accipiet; quia Deus dat omnibus sic petentibus, neque ullum repellit; et non dat avare vel parce, sed affluenter; et non improperat, quasi moleste ferens, si quis frequenter petat. Quid hic dicemus? qui in die iudicii excusare poterit ignorantiam vel infirmitatem? Esurias tantum justitiam, et petas eam a Deo, et satiaberis ex ea, ut jam non esurias carnis blanditias, nec bonorum lenocinia, nec ulla alia bona terrena; et sic juste, sobrie, et pie vives in hoc sæculo, ut in futuro ad regnum pervenias sempiternum.

CAP. VIII.

Secunda semita ad regnum Dei.

Altera semita justitiæ, quam Dux noster ostendit, illa est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* (Mat. v.) Quo loco non imperatur nobis, ut arcem vel marsupium omnino pecuniis inane redamus, sed ut cor nostrum affectu et cupiditate rerum externarum penitus evacuemus. Offerat nobis Dominus opes immensas, sed non dabit, nisi cordis sinum apertum et va-

cuum penitus offeramus. *Radix omnium malorum est cupiditas,* (I Timot. vi.), quæ Græce dicitur *φιλᾶργυρία*, id est, amor argenti; radix omnium bonorum est caritas, quæ duo simul manere non possunt. Ideo nisi quis vere et omnino pauper spiritu efficiatur, ita ut sive magnas, sive exiguas opes habeat, illis non afficiatur, et facile distribuat indigentibus, neque in usum suum convertat, nisi quantum necessitas exigit, non poterit implere justitiam regni cælorum, ac per hoc nec ipsum cælorum regnum adipisci poterit. Hæc vera semita ad vitam æternam; hæc ipse primus ingressus est Christus, qui propter nos egenus factus est, ut non inopia sua locupletaret (II Cor. viii.); et quamvis loculos haberet, tamen Judæ illos credidit, quem furem esse non ignorabat, ut intelligeremus, quam animus ejus liber esset ab amore pecunie. (Joann. xii.) Hanc semitam ingressi sunt Apostoli, quibus non difficile fuisset augeri divitiis, et in immensum locupletari, quando signis et prodigiis coruscabant; et linguis omniium gentium loquebantur, et sapientia toti mundo admirabiles erant: sed qui semel dixerant: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te.* (Matth. xix.) et gustaverant dulcedinem libertatis a visco et amore divitiarum; victa et vestitu contenti, magnum quæstum existimabant pietatem et justitiam regni Dei. (I Tim. i.) Hanc semitam ingressi sunt non solum Monachi et Eremitæ, sed etiam reges et Pontifices, qui ad regnum cælorum pervenerunt. Certe Sanctus Ludovicus rex Francorum dives erat; sed quia simul spiritu pauper erat, vulgari vestitu utebatur, jejunabat frequenter, pauperibus largus, soli sibi parcissimus erat: nec legitur in ludos et convivia pecunias insumpsisse. Sanctus quoque Gregorius Pontifex maximus erat, et multa variis in locis patrimonia Ecclesiastica satis ampla et pingnia possidebat: sed quia ipse quoque spiritu pauper erat, tam fuit in elemosynas profusus, in proprium usum parcus, ac pene avarus, ut metas liberalitatis in alios, et paritatis in se ac suos excessisse videretur. Sed hæc est via, quæ ducit ad vitam.

Ac ut per feminarum spiritu pauperum adjungamus, Sancta Paula Romana, cujus vitam Sanctus Hieronymus scripsit, non minus dives opum, quam pauper spiritu fuit: quippe femina nobilissima copias suas in extruendis monasteriis, et pauperibus

alendis tanto ardore consumpsit, ut in votis haberet ad eam inopiam redigi, ut funus ejus aliena misericordia curari oporteret: quam parce autem ipsa pro se divitiis utebatur, illud argumentum esse potest, quod carnibus, et ovis, et vino sibi ipsa interdixit; pro lineo indusio cilicio utebatur, humi cubabat solo substrato cilicio; precibus et lacrymis assiduis minuta etiam peccata purgabat. Jam Edviges regina Polonia, dives opum, sed paupertate spiritus ditior, unica eaque vili contenta tunica, etiam in summis frigidibus utebatur, jejunabat quotidie, Dominicis et magnis festis, diebus exceptis: flagellis, vigiliis, et omni genere asperitatis corpusculum affligebat. (*Surus in ejus vita*, cap. 4.) Ex his potest intelligi, quibus in rebus opes regias insumeret, et quam modico, vel nullo potius amore prosequeretur divitias. Proinde mirum non est, si magnis itineribus ad regnum colorum mulier tam pauper spiritu, et tam ab omnibus aliis curis expedita pervenit.

CAP. IX.

Tertia semita ad regnum Dei.

Tertia semita Ducis nostri illa est, *Beati*, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum colorum. (*Matth. v.*) Admiranda plane sapientia Doctoris nostri Christi, sed occulta plane sapientibus hujus mundi. Quis crederet, nisi magister Deus diceret, bonum esse pauperem esse pecuniarum, divitem pressuratum? Et tamen vere sic est. Nihil utilius ad veras divitias comparandas, quae sunt merita regni celestis, quam animum habere vacuum affectu pecuniarum, et simul plenum desiderio patiendi pro Christo. Audi Dominum apud Lucam: *Vae vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram. Vae vobis, qui saturati estis. Vae vobis, qui ridetis.* (*Luc. vi.*) Et contra in eodem loco: *Beati pauperes; beati qui nunc esuritis, beati qui nunc fletis; beati eritis, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exproberint et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis: Gaudete in illa die, et exultate; ecce enim merces vestra nulla est in caelo.* Audi et alium Jacobum, quid de divitiis, quid de tribulationibus dicat: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei patien-*

tiam operatur; patientia autem opus perfectum habet. (*Jacob. i.*) Ubi non dicit, Tolerate, sustinete, patientes estote; sed, Gaudete, imo vero *Omne gaudium existimate*, id est, suscipite tribulationem, non ut tribulationem, sed ut materiam omnimodi gaudii. Contra vero de divitiis: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseris quae adveniant vobis, et capite superiore: Miseri estote, et laetate, et plorate risus vester in luctu convertatur, et gaudium in merorem.* (*Jac. v.*)

At unde fit, ut persecutio beatum hominem faciat, quae miserum potius facere, videtur? Multa hic dici possent: sed ille ero contentus uno, quod persecutio similis est fornaci ignis ardentis; ignis autem coquit cibos, purgat argentum, probat aurum: sic etiam persecutio, si patienter toleretur, coquit peccatores, purgat imperfectos, probat justos, et sic omnibus mirifice prodest. Peccator est quasi caro cruda; quae nisi rite coquatur, projicitur, ad bestias, non comeditur ab hominibus. Est enim peccator malis omnibus plenus; concupiscentia carnis, quae est luxuria; concupiscentia oculorum, quae est avaritia; et superbia, quae est ambitio. Sed si accedat fornax persecutionis, illo igne siccatur et coquitur, ut fiat idoneus, qui ad mensam Domini honorifice deferatur. (*Joan. ii.*) Ingruente siquidem persecutione vel tribulatione gravi, obliviscitur libidinum, luctuum, ambitionum, incipit omnino alius esse quam ante fuerat. Homo vero justus, sed imperfectus, quamvis non labatur in horrenda flagitia, tamen amicus est carnis suae, sequitur voluptates, amat lucra, non abhorret a vanitatibus mundi. Itaque similis est argento scoriae multam habenti admixtam. Sed si fornax magnae persecutionis illum corripuerit, eamque patienter tulerit, incipit paulatim ab argento scoria separari; incipit, inquam, intra se colligi, meditari quae sursum sunt, abstinere a carnalibus desideriis, denique juste, sobrie et pie vivere in hoc saeculo, et expectare beatam illam spem, et adventum gloriae magni Dei. Denique vir perfectus in charitate aurum est, sed probandus igne persecutionis, ne putetur ab aliis, et ipse etiam suspicietur aurichalcum esse, non aurum. (*Tit. ii.*): ubi enim ignem persecutionis patienter ferre conspicietur, non solum ab aliis cognoscitur esse qui est, sed ipse quoque erigitur in spem magnam, et securior mercedem illam regni celestis expectat. *Tribulatio*, inquit Aposto-

lus, *patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.* (*Rom. v.*) Et ipse Deus probatum amicum suum igne tribulationis, quotidie magis ac magis provehit et exultat, donec ad consortium regni felicitatisque perducatur. Ecce quam multa parit patientia in persecutionibus. Et quidem mirum est, quam pauci sint, qui bonis istis fruuntur, cum bona ista omnibus pateant: siquidem persecutio ubique inveniri potest, ubique nobis occurrat, in domo, in via, in foro, in templo; ubique enim mali oppugnant bonos: et certissima est Apostoli sententia. *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* (*II Timot. iii.*) Sed nos delicati milites vel fugimus formam probantem, vel acceptam injuriam refundimus in adversarium; et non solum persecutionem non patimur, sed facimus. Et non desunt, *Inimici hominis domestici ejus* (*Matth. x.*) qui laudant eum, qui se injuria (ut ipsi loquuntur,) exonerat, et onerat adversarium; et tamen Christiani dici volunt, qui Christi praecipua contemnant.

CAP. X.

Quarta semita ad regnum Dei.

Sed quoniam haec valde difficilia sunt, et pauci valde haec intelligunt, et multo minus experiri volunt, ideo Dux noster, quartam semitam, eamque augustissimam demonstravit, dicens: *Regnum colorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.* (*Matth. xxi.*), ac si dicere voluisset: Non ignorabam, paradoxa visum iri hominibus, beatos esse pauperes, miseros divites; contra, gaudendum in persecutionibus, flendum in prosperitatibus: neque me latebat, raras fore qui vellent praesentia bona pro futuris acquirendis dimittere, et praesentia mala pro futuris vitandis optare: sed ego, qui veritas sum, non potui nec debui nisi vera dicere: ideo nunc addidi, regnum colorum non posse nisi a vim magnam facientibus rapi, et solos violentos illud arripere. Ideo alibi dixi: *Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei intrant!* *Facilius est enim camelum per foramen aei transire, quam divitem intrare in regnum Dei.* (*Luc. xviii.*); et rursum alibi: *Quam angusta porta, et arcta via est, qua ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam!* (*Matth. vii.*) et item alibi dixi: Regnum

colorum simile est thesauro abscondito in agro, et margaritam pretiosam, quae nisi venditis omnibus emi non possunt (*Matth. xiii.*), ut sit omnino necesse privari hominem omnibus, quae habet in terra, si celestem thesaurum, et margaritam pretiosam possidere velit in caelis. Et item alibi protestatus sum aperte, et sine ambagibus dixi: *Qui non renuntiat omnibus, quae possidet, non renuntiat quavis in praeparatione animi intelligenda sit, tamen quoniam vera animi praeparatio ad omnia temporalia demittenda, si salus animae vel Dei gloria id requirat, non est res facilis, et in paucis invenitur; ideo similitudines illas addidi, de eo, qui vult turrim aedificare, et non habet ad perficiendum, et de rege qui cogitat bellum gerere adversus alium regem, et non habet pares vires, ut eum spe victoria possit illi occurrere. Et si aedificatio turris absque maximis pecuniis, et bellum adversus potentem regem sine maximo exercitu, res sunt difficillimae ac pene impossibiles: quanto difficilior erit simul utrumque praestare? Utrumque autem praestare debet, qui regnum colorum expugnare velit: nam et turris aedificanda est, quae pertingat ad caelum; id est, merita comparanda, quae vitam aeternam promereantur: et simul pugnandum est cum hostibus plurimis et fortissimis, spiritibus videlicet immundis, qui totis viribus turris illius aedificationem impedire moliantur. Cujus rei figura praecessit in filiis Israel, qui cum Jerusalem a Chaldaeis dirutam atque everSAM reaedificare vellent, et a gentibus vicinis bellantibus impediverunt, necesse habebant incredibili sollicitudine et labore una manu aedificare, altera praehari. (*II Esd. iv.*) Ex quibus omnibus illud efficitur, regnum colorum non sine magno labore et sudore obtineri posse ab iis, qui rebus terrenis addicti sunt, neque carnis concupiscentiam domare: aut eum hostibus invisibilibus pugnare didicerunt. Si qui tamen velint, aspirante gratia Dei, serio perfectioni Christianae studere, et non perfunctorie, sed attentissime Christi voces considerare, et ejusdem ac sanctorum omnium exemplo sectari, paulatim ei dilatabitur via, aperientur portae, vires animi crescent, hostes diminuantur, et crescente charitate Dei in Christo Jesu, incipit onus videri leve, et jugum suave (*Matth. xi.*); et illud Isaia complebitur: *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas**

sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient: (Isa. xl.) et dicent cum Propheta regio: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* (Ps. cxviii.) Profecto non erat S. Antonio grave totas noctes insomnes ducere, imo brevissima videbantur spatia noctis præ divinæ contemplationis dulcedine, quando de sole ipso querebantur, dicens: « Quid me impedis, sol, qui ad hoc jam oris, ut me ab hujus veri luminis abstrahas claritate? » (Cassianus Colla. ix. cap. 31.) Neque durum erat eidem, atque aliis ei similibus, per integras hebdomadas continuare jejunia; quando verbi divini lectione, quasi celesti pane reficiebatur. Neque amarum erat Sancto Augustino carere suavitatibus nugarum, quibus ab ineunte adolescentia assuetus erat, quando gustare cepit suavitatem divini amoris, et deliciarum contemplationis internæ. Quare nemo despondere animum debet, quicumque ille sit, sed sperare in adjutorio Altissimi, qui sicut nos fecit ad se, ita etiam trahet ad se, et in regno suo per merita Filii sui collocare dignabitur, quos pretioso sanguine ejusdem Unigeniti sui redimere dignatus est.

Quare, anima Christiana, non solum non debes ob difficultatem viæ animum despondere, sed sperare in Domino, qui non invitaret ad regnum suum imprimis querendum

nisi paratus esset auxilio suo potentissimo nos adjuvare. Aggredere igitur magno animo iter vitæ. Nullus est hic deliberationi locus. Nam si magnus sese offert labor, magis omnino sese offert premium: et si magne sunt vires hostium, qui impediunt, major est potentia ejus, qui adjuvat, Dei. Et si iam multi omnium ætatum et omnis sexus potuerunt per viam hanc ad regnum pervenire, cur tu non poteris per viam eandem pervenire? Illi enim non saxei aut ferrei erant, sed carnei, mortales, fragiles; et ideo non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo. Cur igitur et tu, quamvis debilis et infirmus, non poteris in Domino Deo tuo? « Projice te in eum, inquit Sanctus Augustinus, noli metueri; non se subtrahet ut cadas: projice te securus, excipiet te, et adjuvabit te. » (Lib. viii. Conf. cap. 11.) Fidelis Deus est, se ipsum negare non potest. Duo solum a te requiruntur; unum, ut firmissime statuas gloriam Dei, et æternam salutem tuam, rebus omnibus antepone; alterum, ut non in viribus tuis, nec in prudentia tua, sed in Dei omnipotentia, et in infinita charitate confidas. Hæc duo si vere præstiteris, efficietur tibi *Præva in directâ, et aspera in viâ planas* (Isa. xl.), et servies Domino in lætitia et exultatione, et cantabis *In vis Domini, quoniam magna est gloria Domini.* (Ps. cxxxvii.)

LIBER SECUNDUS

CAP. I.

De pulchritudine civitatis Dei.

Gloriosa Dicta sunt de te, civitas Dei (Ps. lxxvi.); propterea concupivi et ego decorem tuum meditando utcumque per speculum in ænigmatate videre. Atque illud primum omnium considerandum occurrit, cur sanctorum felicitas, quæ regnum cælorum in Scripturis sanctis dicitur dicitur etiam civitas Dei, et illa ratio mihi esse videtur, quoniam sicut regnum dicitur ob amplitudinem, sic etiam civitas dici meretur ob venustatem: potuisset enim aliquis, cum audit, regnum latissimum atque vastissimum, suspicari in eo

multa loca deserta et squalida, solis bestiiæ pervia, montes incultos, valles sylvestres, rupes inaccessas, denique dumeta, præcipitia, et alia id genus. Sed quoniam omnis hæc infelicitas longissime abesse debet a felicitate sanctorum, ideo Spiritus sanctus in scripturis suis admonuit, regnum cælorum simile esse pulcherrimæ et ornatissimæ civitati; et quamvis latissime longissimeque pateat, totum tamen ita nitere et splendere, ut civitas frequentissima et opulentissima solet. In civitatibus enim, præsertim majoribus, visuntur templâ ornatissima, palatia superbissima, horti amoenissimi, fora amplissima, domus frequentissimæ, fontes, columnæ pyramides, obelisci, thea-

tra, turres, officinæ omnium rerum ad usum humanum utilium. Quæ species esset Italia, si sublato sterili Apennino tota fulgeret ut Roma, non qualis nunc est, sed qualis sub Augusto Cesare erat, qui eam ex lateritia marmoream reddidit? Et quam formosa fuisset olim Syria tota fuisset, qualis erat Jerusalem paulo ante quam a Romanis everteretur? describit enim eam Josephus lib. vi. De bello Judaico, ut omnino stupori sit magnificentia Urbis illius, (Lib. vi. cap. 6.) de qua non sine causa canit Propheta, *Gloriosa dicta sunt de te, civitatis Dei* (Ps. lxxvi.), et tamen nondum pervenerat ad eam eminentiam, ad quam post Davidem et Salomonem Herodes magnus illam evexit. Quam autem præclara fuisset Chaldaea, et omnis Assyria et Mesopotamia vel potius oriens totus, si Babylon civitas omnem illam mundi partem mœnibus suis complexa esset? Sic enim de ea scribit Plinius lib. vi, et Strabo lib. xx, ut incredibilis videatur ejus magnitudo et pulchritudo, ex quo e septem miraculis mundi, Babylon civitas unum esse memoratur. Qualis igitur erit civitas illa cœlestis, superna Jerusalem, quæ totum occupat regnum cælorum? id est, quæ facit, ut regnum illud regnorum omnium maximum ita splendeat ac fulgeat ac si esset totum una civitas pulcherrima et ornatissima, nusquam inanis, nusquam deformis, nusquam vilis, nusquam inculca, nusquam horrida. Certe talis est civitas superna, ut nemo de ea serio cogitet quin in cupiditatem, tantæ rei continuo exardescat et nemo vere exardescat quin continuo relicto omnibus eam requirat, et nunquam quiescat, donec eam inveniat. Audi quid de illa civitate dicat Tobias senior in spiritu exultans et canens: *Luce splendida fulgebis, et omnes fines terræ adorabunt te. Porta Jerusalem ex sapphiro et smaragdo edificabuntur, et ex lapide pretioso omnis circumcinctus murorum ejus: ex lapide candido et mundissimo plateæ ejus sternentur, et per vicosejus Allebia cantabitur.* (Tob. xiii.) Et Tobie concinit sanctus Joannes in Apocalypsi dicens: *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo: et fundamenta muri civitatis muri lapide pretioso ornata: et singulæ portæ erant ex singulis margaritis: et platea Civitatis aurum mundum.* (Apoc. xxi.) Neque vero cœlestis Jerusalem vere ex auro et lapidibus pretiosis, quales habentur in terris, ornata cernetur: sed hæc ita dicuntur, ut

intelligamus, cœlestem civitatem tantum præstare terrænæ, quantum aurum præstat luto, et margaritæ saxi, et stellæ lichenis, et sol facula, et cœlum terræ, et mortalibus architectis immortalis opifex Deus. Sed quia de pulchritudine omnium partium civitatis Dei paulo infra dicturi sumus, nihil hic addemus amplius.

CAP. II.

De concordia et pace civitatis Dei.

Alterâ causa cur regnum Dei dicatur etiam civitas Dei, illa esse videtur, quia regnum continere solet multitudinem prope infinitam gentium diversarum, linguarum, moribus, legibus inter se distinctarum, ubi multi multos ejusdem regni nunquam viderunt, multo minus cum eis amicitia juncti sunt; Civitas vero solos continet cives ejusdem linguæ, et morum eorundem et qui legibus iisdem et consuetudinibus gubernantur. Idem igitur dicitur regnum et civitas, quia regni cœlestis habitatores, quamvis plurimi sint, et numerari vix possint, et ut loquitur Sanctus Joannes, ex omnibus gentibus et tribubus, et populis, et linguis sint congregati; at rursum ex Angelis, Archangelis, Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, Dominationibus, Thronis Cherubim, et Seraphim consent, qui multo plures quam homines sunt, et non gentibus et populis et linguis, sed naturæ diversitate, id est, specificâ differentia singuli distinguuntur (Apoc. vii): tamen sunt omnes veri cives, concordēs, unanimes, et unica ac sola charitatis lege reguntur. Itaque sunt omnes cor unum, et spiritus unus. (Rom. xiv.) Et quia charitas odio, invidentiæ, contentionibus, discordiis, rixis, aliisque peccatis, et vitis contraria est: ideo ab illa sancta civitate Jerusalem procul absunt ira, rixæ, contentiones, invidia, et sola charitas regnat, et cum ea justitia, pax, et gaudium in spiritu sancto. Factum est quidem ab initio creationis rerum prælium magnum in cœlo inter Michaelen archangelum et draconem, sed archangelus Michael et Angeli ejus, qui in veritate steterunt, et Domino suo fidem et obedientiam servaverunt, de dracone et Angelis ejus, qui in superbia erecti ab ipso communi Domino defecerant, victoriam reportarunt (Apoc. xii.): *Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus,*